

Achter trailies

Durs Grünbein (*1962), onder meer met de Georg-Büchner-Preis gelauwerd dichter, essayist en vertaler, groeide op in de DDR. Voor hem waren het *Die Jahre im Zoo*, zoals de titel van zijn jeugdherinneringen luidt. Het had niet alleen te maken met het gebrek aan vrijheid in de staat (reizen bleef bijvoorbeeld beperkt tot Oostbloklanden) maar ook met de plek waar hij het grootste deel van zijn jeugd doorbracht: de tuinstad Hellerau aan de rand van Dresden. Daar had zich in het begin van de twintigste eeuw de reformbeweging gevestigd: een alternatieve vorm van wonen en leven dicht bij de natuur, in ambachtelijke soberheid. Zijn ouders waren geen partijlid, leefden zo veel mogelijk in innerlijke emigratie. Hun enige kind voelt zich nog veel meer een buitenstaander.

De fragmentarische herinneringen, in hoofdstukken van erg wisselende lengte, worden nu en dan afgewisseld door historiserende essays, lange gedichten en oude foto's. Mogen die laatste het werkelijkheidseffect versterken, veel in deze autobiografie van de kinderjaren is, zo geeft Grünbein toe, product van de subjectieve beleving, onvermijdelijk naar de hand gezet door de grillen van de herinnering. Het is geen toeval dat de schrijver zijn boek begint en eindigt met de weergave van een droom: die van het alleen zijn in het zwarte, uitdijende heelal en die van het kind dat slaapwandeland van huis wegvlucht.

Die dromen wijzen erop dat de schrijver het anders-zijn cultiveert: 'Een wezen dat er steeds buiten stond, buiten in de onbekende hersengebieden.' Het geeft hem in dit boek de vrijheid heen en weer te springen in de tijd, nu eens de focus te leggen op zichzelf, dan weer op mensen die zijn levensweg hebben gekruist of wier leven en werk hij als *poeta doctus* heeft nageplozen. Zo zijn er wat gemaniëerde portretten van Gottfried Benn, Franz Kafka en Paul Adler, schrijvers die alle drie een band hadden met Hellerau. De herinneringen aan lange wandelingen met zijn zwijgzame grootvader, die zijn leven lang als slachter in het slachthuis van Dresden heeft gewerkt, en aan zijn andere grootvader, die onder Hitler politieman was en nu kruiswoordraadsels ontwerpt, zijn indrukwekkender. Ze belichamen de nieuwsgierigheid naar andere realiteiten en de magie van het woord – allebei fascinaties van de latere schrijver.

De reislust, die slechts in gedachten of mondjesmaat kan worden beleefd, laat het kind gefascineerd kijken naar de schepen op de Elbe en naar het station van Dresden waar zoveel geschiedenis samenkomt. Hij uit zich ook in de soms sadistische spelletjes van de opgroeiende jongens, bij voorkeur in de verwilderde natuur en op afgelegen terreinen. Deze 'kinderen op de landweg' met 'de wens om indiaan te worden' (zoals twee alinea's met een

knipooog naar een verhaaltitel van Kafka beginnen) hebben hun dromen van het Wilde Westen gemeen met opvallend veel volwassenen in Saksen, een tegenwicht tegen de schijnbaar onwrikbare 'bevindingen van het wetenschappelijk socialisme'.

Grünbein vertelt in het middendeel 'Im Garten in der Gartenstadt' sfeervol maar al te uitvoerig over zijn kwajongensstreken. Gelukkig richt hij elders vaker de blik naar buiten en op anderen. Het boek bevat prachtige hoofdstukken over de verbroedering met en het gedrag van de Russische soldaten in Dresden, de bezoeken van het kind aan de dierentuin, de reactie van de ouders op de vraag van de adolescent waarom hij niet gedoopt is.

Het is jammer dat in deze caleidoscoop van herinneringen, waar privéleven en geschiedenis voortdurend tegen elkaar aanschuren, de socialisatie in de DDR slechts de contrasterende achtergrond is, zonder dat de schrijver er echt op ingaat. Het had een gedurfter en minder navelstarend boek kunnen opleveren, dat nu vaak schippert tussen neoromantiek en cynisme. De taalkracht van de verteller en essayist (die de invloed van Elias Canetti, Gottfried Benn en in de leergedichten ook van Bertolt Brecht en de Romeinse dichters heeft ondergaan) staat echter buiten kijf: 'Het zonlicht sijpelde door het dichte groen van de zilversparren, sprenkelde de bodem van het woud, bliksemde en fonkelde door de naalden. Kan je met dennennaalden naaien? Kan je op wolkenbanken slapen?'

Erik de Smedt

Durs Grünbein, *Die Jahre im Zoo. Ein Kaleidoskop*, Suhrkamp, Berlijn, 2015, 398 blz., 24,95 euro, ISBN 978-3-518-42491-9.

verschenen in *Streven*, juni 2016